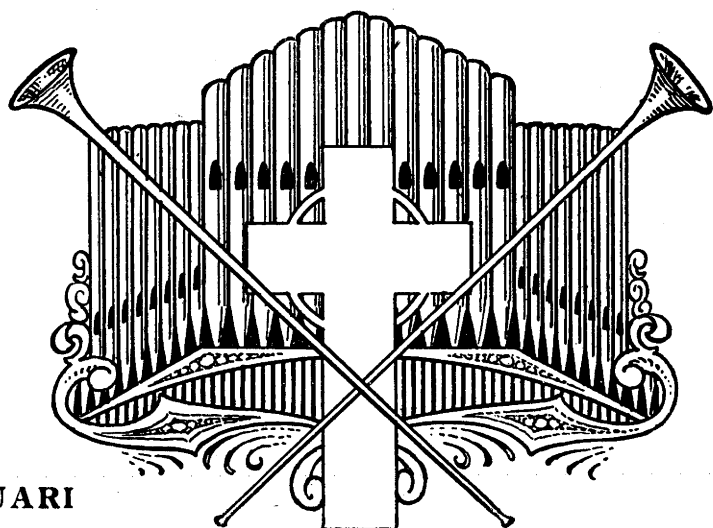

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OGH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

JANUARI

1927.

UNDER MEDVERKAN AV
PROFESSOR *OTTO OLSSON*, STOCKHOLM, MUSIKDIREKTÖR *SVANTE SJÖBERG*, KARLSKRONA
SAMT KOMMINISTERN, TEOL. LIC. *KNUT PETERS*, HÅSTHOLMEN

UTGIVEN AV KOMMINISTER *ARTHUR ADELL*, STJÄRNORP

REDAKTIONENS ADR.: *STJÄRNORP*, RT. 4 A. EXPEDITIONENS ADR.: *GLEERUPS FÖRLAG, LUND*

Innehåll:

Kyrkoherde *Daniel Rudin*, Stigsjö: Historiens vittnesbörd om musiken i gudstjänsten.
— Musikdirektör *H. Weman*, Borås: Kyrkomusikfesten i Stockholm. — Komminister
Knut Peters, V. Tollstad: Psalmvalet vid högmässan. II. — In Memoriam. — Recen-
sioner. — Ur dagspressen. — Meddelanden. — Från stiftet. — Anmälan.

LUND, C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG

Pren.-pris 4:50.

Innehållsförteckning.

Uppsatser.

	Sid.
<i>A. Adell</i> : Handboksreformen	27
— » — Gudstjänst	35
— » — Högmässan	51, 65
— » — Inför kyrkosångsmötet	145
<i>F. M. Allard</i> : Församlingssångens konstituerande moment	97
<i>A. Allwohn</i> : Liturgiska reformsträvanden i det evangeliska Tyskland	114, 137
<i>G. Aulén</i> : Musikaliska Akademien och det kyrkomusikaliska examensväsendet....	33
— » — Handboksreformen (diskussionsinlägg)	190
<i>O. Björstedt</i> : Kantorsfrågans nuvarande läge	67
<i>G. Bokander</i> : Individuella kalkar	40
<i>Y. Brilioth</i> : Individuella kalkar	41
— » — Skriftermål och skriftetal	112
— » — Handboksreformen	177
<i>M. Fornander</i> : Svensk kyrkomusik i Tyskland	140, 155
<i>D. Glimborg</i> : Introitus- och gradualcyklarna	124
<i>B. Haglund</i> : Passionsmusik i Stockholm: Bachs Matteuspension	71
<i>A. O. T. Hellerström</i> : Den anglikanska gudstjänsten	104, 131, 148
<i>G. Lindberg</i> : Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i Nordens kyrkor	22, 36
<i>O. Olsson</i> : Ny koralbok för norska kyrkan	17
— » — John Morén	146
<i>K. Peters</i> : Psalmvalet vid högmässan: II. Gradualpsalmen	10, 58, 74
— » — Den Heliga Nattvardens	42
— » — Till frågan om perikopsystemets uppkomst	55
— » — Om nattvardens liturgiska utgestaltung	86
<i>A. Qvarnström</i> : Dopritualet	153
<i>G. Rosendal</i> : Om sakristians helgd	72
<i>D. Rudin</i> : Historiens vittnesbörd om musiken i gudstjänsten	1
— » — Orgeln och den gudstjänstliga musiken	18
<i>A. Runbäck</i> : Introitus- och Gradualpsalmerna	152
<i>S. Sjöberg</i> : Kyrkokören	81
— » — Handboksreformen	186
<i>L. I. Wahlman</i> : Svenska Margaretakyrkan i Oslo (genmåle)	57
<i>H. Weman</i> : Kyrkomusikfesten i Stockholm 13—15 nov. 1926	5
<i>K. M. Westerberg</i> : Svenska Margaretakyrkan i Oslo.....	24
<i>D. Åhlén</i> : Passionsmusik i Stockholm: Schütz' Matteuspension	70

Redogörelser och större meddelanden.

<i>Sjätte allmänna svenska kyrkosångsmötet</i> : Inbjudan	49
Meddelanden och program	76, 129, 158
Mötesredogörelse	161
Jfr i övrigt	95, 145, 177, 192
<i>Kyrkosångens vänner</i>	27, 59

	Sid.
<i>Sveriges allm. organist- och kantorsförening</i>	28
Linköpingskretsen	29
Lundakretsen	126
<i>Sveriges Kyrkosångsförbund</i>	29, 92
<i>Strängnäs, kyrkosångarförbund</i>	63
<i>Vesper i radioprogrammen</i>	14
<i>Examina vid Musikkonservatoriet</i>	15
<i>Prenumerationsanmälan</i>	16, 192
<i>Sången i söndagsskolan</i>	47
<i>Jubilerande kyrkokörer: Karlskrona</i>	63
Maria kyrkokör i Stockholm	79
<i>Koranordningen i Linköpings domkyrka</i>	79
<i>Större utrymme för kyrkokörer å orgelläktaren</i>	127
<i>Svensk högmässa i Frankfurt a. M.</i>	78, 144
<i>Svensk orgelkonsert i Frankfurt a. M.</i>	159
<i>Kreuzkörens i Dresden 700-års jubileum</i>	15
<i>Kyrkomusikskolor i Tyskland</i>	47
<i>Liturgiska och kyrkomusikaliska kongresser i Tyskland</i>	92
<i>Gosskör vid Vor Frelser Kirke i Oslo</i>	79
<i>Handboksrevisionen i England</i>	47
<i>Kyrklig sångfest i Kristinestad i Finland 25—26 juni 1927</i>	46

Recensioner.

<i>A. Adell: Julboken 1926</i>	13
— » — Julhelg för svenska hem	14
— » — Hymnserien för kyrkokörer	45, 78
— » — T. Strand, Uppslagsbok och Matrikel över organister i Linköpings stift..	62
— » — G. Lizell, Det nya handboksförslaget	77
— » — Lunds domkyrkas körsånger	78
— » — Psalmbokseditioner	142
— » — Smend, Vorträge und Aufsätze	157
— » — Anslag för kyrkans vapenhus.....	158
<i>Y. Brilioth: S. Stadener, Skriftermål och skriftetal</i>	112
<i>K. Peters: Y. Brilioth, Nattvarden</i>	42
— » — H. Grisar, Das Missale im Lichte römischer Stadtgeschichte	55
— » — Samlaren, årg. 7	94
— » — Kyrkohistorisk årsskrift, årg. 26	94
— » — Smend, Handagende	95
— » — Der deutsche Dom.....	125
<i>G. Rosendal, Adell och Peters, En liten bönbok; Vid vår kyrkogång</i>	72

In Memoriam.

Musikdirektör <i>Oscar Sandberg</i> , Stockholm.....	13
--	----

Musikbilaga.

	Häfte.
<i>J. S. Bach: Fughetta över melodien till sv. ps. 105</i>	3
<i>H. Cederwall: Preludier för påskhelgen (koralerna 104, 105 och 109)</i>	3
— » — Det är en kostelig ting	11, 12
<i>J. Morén: Motett</i>	6
<i>D. Olsson: Den signade dag</i>	11, 12
<i>O. Olsson: Preludium till sv. ps. 298</i>	6

Historiens vittnesbörd om musiken i gudstjänsten.

För att komma till rätta med förhållandet mellan musik och gudstjänst, bör man ju ej försumma att rådfråga historien. D. v. s. man bör dels *följa traditionen i spåren*, särskilt naturligtvis den evangelisk-lutherska kyrkans tradition och där *söka lära skilja det äkta från det oäkta*, dels — i samband härmed — *söka att så långt möjligt bevara den historiska kontinuiteten*.

Och då möta vi ju de sig så småningom allt klarare framarbetande tre olika arterna av gudstjänstlig sång: 1) *den enstämmigt gregorianska* (cantus choralis, så kallad därför att den utfördes av kören i växelsång med liturgen), den i egentlig mening så kallade liturgiska sången, 2) *den flerstämmigt kontrapunktiska* (cantus figuralis eller figurativus) och 3) den — i motsats till den första av dessa arter — *rytmiskt utpräglade*, för den evangeliska kyrkan från början säregna *församlingssången*. Och dessutom naturligtvis också orgeln, till och med orkestern (åtminstone en del av den) skymtar fram ibland i gudstjänsten; men den gör det vanligen i samband med urartningen.

Det kunde ju skrivas en hel bok om musik och gudstjänst i deras förhållande till varandra, betraktade i historiens ljus, om både bruk och missbruk i det ena eller andra hänseendet. Här blir det naturligtvis bara fråga om antydningar. Jag ber få i hithörande avseenden hänvisa till min lilla bok om »Orgelns användning vid gudstjänsten»; även den om »De rytmiska koralerna» innehåller särskilt i sin senare del ett och annat angående just det här förevarande ämnet: musik och gudstjänst, bruk och missbruk i ena eller andra avseendet.

Att musiken och gudstjänsten varit med varandra nära förbundna redan i den första kristna församlingen, framgår av det kända och såsom bevis härför mycket framhållna apostoliska ordet: talen till varandra i psalmer och lovsånger och andliga visor, och sjungen till Herrens ära i edra hjärtan. Man har redan i detta ord sett en antydning om de sedan sig under tidernas lopp allt bestämdare utvecklande tre olika arterna av kyrkosång: den reciterande liturgiska sången (väl tydligast utpräglad i psalmtonerna och psalmodien), den högtidligare hymnsången (senare flerstämmig, kontrapunktisk) och den enklare folkliga, rytmiskt bestämda församlingssången. Det var nog från början mest konung Davids psalmer i deras från den gamla synagogan ärvda form, som ljödo i den första kristna församlingen. Så småningom kommo också sånger och hymner med från den grekiska musikens stora för rådshus. Men i början var man ytterst skygg för allt som vuxit på hednisk mark. Först så småningom gick det ju upp för medvetandet, att åtskilligt av det som förr vuxit på hednisk mark kunde omplanteras på kristen. Redan här konstatera vi emellertid slitningen mellan de två: musiken och gudstjänsten.

När sedan den andliga sången började blomstra inom de kristna församlingarna, — vi kunna ju här helt hastigt låta gestalterna av de två kyrkosångens fäder Hilarius av Poitiers och Ambrosius av Milano passera förbi — då såg det ju lovande nog ut ifråga om den intima föreningen mellan musiken och gudstjänsten.

Men snart började musiken förhäva sig på gudstjänstens bekost-

nad. De efter Ambrosius' död uppstående sångarskolorna började vilja ta hela kyrkomusiken på entreprenad, man började briljera med långa koloratur-utsmyckningar av de enkla tongångarna, och alltsammans höll på att betänkligt urarta till något helt annat än gudstjänst; musiken i gudstjänsten skall ju själv vara ett stycke gudstjänst.

Det var då Gregorius den store (590—604) grep in och reglerade det hela, blott att han gjorde det missgreppet — eller var det kanske huvudsakligen hans efterföljare som gjorde det — att borttaga all den rytmiskt bestämda folksången ur gudstjänsten och utesluta folket från dess plats såsom aktivt medverkande i gudstjänsten, såsom ett sjungande Herrens folk.

Kom så den flerstämmiga sången från och med ungefär 800-talet (Hucbald m. fl.) steg för steg in i gudstjänsten, utmynnande i den (äldre och yngre) Nederländska skolans (på 13- och 1400-talet) till sin kanske högsta — hittills ej uppnådda — höjd drivna kontrapunktiska färdighet. Men här kom åter urartningen. I utvecklingen låg redan fröet till förfallet. Efter, ja nog redan under de stora mästar-nes tid av den Nederländska skolan — en Josquin de Près och en Orlandus Lassus, för att bara nämna ett par av de främsta — började det hela bli »ett själlöst maskineri» i stället för musik. Det är från denna tid vi ha det bekanta yttrandet av en kardinal om sången i själva det påvliga kapellet: »när jag hör dem sjunga tillsammans, förekomma de mig såsom en säck full med smågrisar, ty jag hör väl ett fruktansvärt larm och grymt och skrik, men icke ett enda artikulerat ljud». Hela konstmusiken höll ju på att på grund av denna urartning bli förbjuden i guds-

tjänsten, när Palestrina († 1594), sänd genom Försynens skickelse i den rätta stunden, genom en underbar förening av det sublimt enkla med det kontrapunktiskt förvecklade räddade konstmusiken åt kyrkan. Till urartningen inom konstmusiken inom den katolska kyrkan vid början av 1500-talet hörde ju också, att man — det var ju nästan ett hån mot gudstjänsten och mot allt heligt, i alla händelser en oerhörd fräckhet — i stället för ur den gregorianska musiken tog motiv till mässor och motetter icke blott i allmänhet från den världsliga musiken och från folkvisan (t. ex. »den beväpnade mannen»), utan rent av från lättsinniga visor (»den röda näsan», »kom hit och kyss mig» o. s. v.); och man rent av benämnde mässorna efter dessa sångers begynnelseord, ja man till och med sjöng motivet (cantus firmus) på den världsliga melodians ord, under det de övriga, de kontrapunkterande stämmorna, fingo frambära de andliga orden; orden, så väl de världsliga som de andliga, drunknade ju i det förvecklade kontrapunktiska maskineriets virrvarr. Palestrina fick nu gripa in reformerande och rädda det hela. Det kan sägas också om honom, fastän han sedan fick gå genom mången nöd — det kan sägas om honom, vad Caesar sade om sig själv, fastän Palestrina väl var för anspråkslös att ens tänka det: »jag kom, jag såg, jag segrade».

Även den gregorianska koralen råkade mot medeltidens slut i förfall, ehuru i annan riktning: den blev ofta nog, själlöst utförd av dåligt ledda och dåligt skolade skolpojkar, i stället för en livfull recitation i toner av växlande längd, ett långdraget skrikande av lika långa toner. Det är detta den grego-

rianska koralens förfall, ingalunda den gregorianska koralens i och för sig, som Luther hedrar med benämningen: »koralens råa åsneskri».

Denna sång i och för sig bibehöll han och aktade högt; han bibehöll också i stor utsträckning dess latinska text, både för uttrycksfullhetens skull och för ungdomens fostran till bekantskap med latinet, endast utgallrande eller förändrande sådant som stred mot den rena evangeliska läran. Att han högt aktade också den kontrapunktiska konstnsången vid gudstjänsten, därom vittnar särskilt just det yttrande av honom, i vilket han vitsordar koralens förfall med nyss anförda drastiska ord; icke mindre drastiskt försvarar han däri den figurerade konstnsången. Vi kunna ej neka oss nöjet anföra yttrandet i dess helhet: »Varest den naturliga musiken genom konsten skärpes och poleras, där ser och känner man till stor del med stor förundran Guds stora och fullkomliga vishet i hans underbara verk med musiken, i vilken framför allt det är sällsamt och underbart, att en stämman sjunger en enkel melodi eller tenor (såsom musici kalla det)» — melodien låg den tiden så gott som alltid i tenoren — »jämte vilken tre, fyra eller fem andra stämmor även sjungas, vilka med jubel leka och hoppa runt omkring en sådan enkel, enfaldig melodi eller tenor och utföra liksom en himmelsk tonringdans, vänligt möta, kyssa och omfamna varandra; så att de, som sådant något litet förstå och därav röras, måste livligt förundra sig och mena, att intet sällsammare i världen finnes än en sådan med många stämmor smydd sång; men den som därtill ingen lust eller kärlek har och genom sådant älskligt underverk

icke röres, den måste sannerligen vara en grov kluns, som icke är värd att höra sådan musik, utan blott koralens råa åsneskri eller hundars och svins sång och musik».

Luther aktade således konstmusiken i gudstjänsten synnerligen högt. Det må ju här fastslås. Och det bestyrkes ytterligare av hans ord i företalet till den Waltherska körsångboken, om än detta närmast handlar om hans ställning till musiken i allmänhet: »Icke heller är jag av den meningen, att genom evangelium alla konster böra slås till marken och givas till spillo, såsom några överandliga hålla före, utan jag ville gärna se alla konster, synnerligen musiken, i dens tjänst som givit och skapat dem».

Luthers egentliga storverk i fråga om musiken i gudstjänsten är emellertid skapandet och ordnandet av församlingssången, vilken — för så vitt det gäller denna sång i gudstjänsten — med honom uppstod ur en nära tusenårig grav. Den sången är ju och har rätt att alltjämt förbliva den viktigaste i evangelisk gudstjänst, själva livsnerven i musiken vid gudstjänsten. Om den verkligen har fått, nu får och kommer att få vara det, är en annan fråga. Att den, särskilt genom det ödesdigra försöket mot slutet av 1500-talet att förena församlingssången med konstnsången, höll på att kvävas i den tvångströja, som verksamt bidrog att såsom utvecklingens slutresultat frambringa vår med hänsynslös konsekvens utjämnade, i utförandet vanligen rytmlösa, ända in i våra dagar vida omkring i bygderna efter den »gamla goda tidens» med »pietet» fasthållna tradition långdraget och »högtidligt» framtonande s. k. evangelisk-lutherska koral, detta står där ju såsom ett historiskt faktum.

Utvecklingen på 16- och 1700-talen visar i det hela konstmusikens utveckling på församlingssångens bekostnad; den senare blev, såsom kan förstås av det ovan antydda, så småningom snarast ett bihang till körsången, till dess orgeln än våldsammare övertog körsångens roll vis à vis församlingssången. Men utvecklingen visar oss också den lika litet hugnesamma bilden av konsertmusikens inträngande i gudstjänsten, varvid man även i själva stilen på många håll kom bort från den äkta kyrkomusiken särskilt under stark påverkan av den italienska glänsande operastilens inträngande och herravälde i musikvärlden. Ty — det bör ju först som sist påminnas, att icke vilken stil som helst är lämpad för musiken vid gudstjänsten. Också *musiken* vid gudstjänsten skall predika evangelium om synd och nåd, om dom och frälsning. Den musik som andas romantik och erotik, om än i sig på sin plats aldrig så vacker och berättigad, är icke berättigad i gudstjänsten, än mindre då naturligtvis den som inspireras av stämningarna från cirkus och gatan. Ty det finns också sådan musik. Allvarliga röster höjas också under den nämnda tiden (16- o. 1700-talet) mot församlingssångens förfall och missbruket av konstmusiken. Muskovius, pastor primarius i Lauban, talar år 1694 om instrumental- och körmusiken såsom ett brus och larm av mycket köttslig och världslig art, där man »ej vet, om det är signal att rusta sig till strid eller draga hem från striden». Han talar om den rådande figurerade körsången såsom ett koloratur-sjungande, tremulerande och drillande, som man snarare kunde taga för kattskrik och hönskackel än för uppbygglig kyrkomusik. Och Grossgebauer

hade redan år 1660 sagt: »när församlingen med hjärta och mun lovar Herren, så kan man väl, om så skall vara, bruka basuner, psaltare och harpa med. Men när basuner, psaltare och harpa skola lova Gud och Guds församling sitter stum och döv, det må ju kallas ett skral och ett förkastligt lovsjungande».

Genom tiden gick emellertid också en utveckling i annan och sundare riktning. Denna riktningens förnämsta märkesman är den i flera avseenden ännu alltjämt oupphunn men av sin samtid föga förstodde och beaktade mästaren Johan Sebastian Bach. Det är Mendelssohns stora förtjänst att — kunna vi säga — ha »upptäckt» Bach, uppväckt honom ur graven och insatt honom på sin rätta plats. Mendelssohn kom till Leipzig och skulle taga närmare notis om Bach. Det skedde väl närmast i studieintresse. Han får tag i hans musikmanuskript, läser med stigande häpnad och utbrister slutligen: »S'ist kein Bach, s'ist ein Meer» (det är ingen bäck, det är ett hav — Bach betyder bäck). Bachs korallbearbetningar äro bland det härligaste av skatter i denna musikart; anmärkningsvärt är emellertid, att redan på Bachs tid »koralerna» i det hela förelegat i utjämnad form och att Bach därför i allt väsentligt upptagit dem i den formen. Om hans kyrkokantater, där, såsom någon sagt, »koralen alltjämt ligger bakom» — det gäller för övrigt Bachs musik i det hela — kan likaledes sägas, att de höra till det värdigaste och mest storslagna i sin art, ehuru väl hans användning av dem i gudstjänsten jämte åtskilligt annat i den vägen visar, att även han icke varit fri från tidens skattande åt konsertmusik i gudstjänsten, något varifrån den stora Bach-Verein (Bach-

föreningen) i Tyskland icke heller har kunnat fritagas. Bach-Verein har ett av sina huvudsäten i Leipzig, där Bachs kantater alltjämt söndagligen uppföras i Thomas- och Nikolai-kyrkorna.

En brokig tavla företer den kyrkomusikaliska utvecklingen från senare hälften av 1700-talet och in i vår tid. Någon annan definition på kyrkomusik än musik med andliga ord eller kanske bara: musik i kyrkan har i vida kretsar knappast funnits till. Och den renässans, som omsider kommit, går delvis efter nog så oklara, mångskiftande, ofta ytliga linier. Man har allt för ofta »tappat den historiska tråden». Med glädje kan emellertid konstateras, att den just inom vår svenska kyrka är på väg att hittas igen eller av många redan blivit hittad. Kanske gäller det ej minst om den rent liturgiska sången, att man både här och var vaknat till insikt om dess uppgift och skönhet.

Beträffande denna sångart, den i egentlig mening liturgiska sången, den gregorianska accentus- och centussången, vi kunna ju nu kalla den altarsången, med dess korrelat i församlingens och körens växelsång, så rådde ju under medeltiden vad man med rätta har kallat »liturgisk överlastning». Nu råder däremot på det hela liturgisk fattigdom. Och den fattigdomen kan

i alla händelser ej åberopa sig på Luther. Där behöver det nog åter få bli: »musik och gudstjänst»; icke överlastning — det kan ju åter bli en fara — men rikare former såsom uttryck för och hjälpmedel till rikare liv, så att »das Moment der Anbetung» — detta som ansetts vara den katolska kyrkans privilegium att äga och handhava — åter må få ett verkligt rum i evangelisk gudstjänst och i *evangelisk tankegång*. Rent liturgiska, då gärna helt korta gudstjänster utan all predikan torde då också försvara sin plats; man kan ju också ha en kort predikan med, några ord till uppbyggelse, om man vill.

Omnämnas må i detta sammanhang det av pastorerna A. Adell och K. Peters nyligen utgivna häftet: *Evangelisk Tidegård* (ur den svenska kyrkans sångskatt), innehållande — jämte anvisningar — ordning och musik till laudes (matutin), vesper och completorium.

Men det är ej nog med den historiska tråden. Också Anden har varit »tappad», förlorad. Det är den vi framför allt behöva. Det är Anden som gör levande. Och Anden är sanningen. Den binder oss i sanningen. Men på denna grundval ger den också frihet. Det gäller då även här: »där Herrens Ande är, där är frihet».

D. Rudin.

Kyrkomusikfesten i Stockholm.

13—15 november 1926.

Stockholms kyrkomusikerförenings kvartsekeljubileum firades under ovannämnda dagar med en musikfest, betydelsefull ej blott som minnesfest för huvudstadens livaktiga kyrkomusikerförening utan

även som ett minnesmärke för kyrkomusikens utövning inom vårt land i dess helhet. Med anknytning till de strävanden, som söka riktiga uppmärksamheten mot en värdigare kyrkomusik, var Joh. Seb. Bach det

namn, som genomgående dominerade vid denna musikfest.

Bachmusiken har på senaste tiden glädjande nog börjat ljuda även i våra svenska kyrkor, därom vittna de på flera platser anordnade »Bachfesterna» och kyrkokonserterna med Bachprogram. På grund av begränsade resurser har givetvis det hela rört sig inom en jämförelsevis blygsam ram, mestadels den Bachska kantaten. Utan att försumma kantaten hade Stockholms kyrkomusikerförening som huvudnummer på de tvenne festkonserterna satt upp »Magnificat» och H-mollsmässan, dessa båda inom var sitt område yppersta bland förefintliga tonsättningar. Därmed var även ramen vidgad för en mera allsidig uppfattning av den överväldigande skaparkraften hos Bach.

På samma gång gav denna musikfest ett samlat uttryck för den höga ståndpunkt, vilken vår kyrkomusikaliska utövning f. n. intager. Med högt spända förväntningar hade man också rätt att komma till dessa konserter, när ledningen var lagd i händerna på två av förgrundsfigurerna inom Stockholms musikliv, Musikföreningens mångårige dirigent, Viktor Wiklund, och Musikaliska sällskapets energiske ledare, David Ählén. Kommer därtill, att till deras förfogande stod en väl den bästa blandade kör, som någonsin sjungit i Stockholm, sammansatt av medlemmar ur ovan nämnda föreningars båda körer och huvudstadens kyrkokörer, varjämte vokalsolisterna hade att uppvisa följande namn: Brita Herzberg (sopran), Marianne Mörner (sopran), Lisa Thirén (alt), Einar Ralf (tenor), John Johansson (bas).

Första festkonserten i det nya konserthuset inleddes med orgelmusik, med rätta, då orgeln står i mittpunkten av Bachs skapande.

Det var fantasi och fuga i g-moll (spelad av Otto Olsson), som utgjorde den ståtliga upptakten till den första konserten.

Med *Magnificat* stod man med ens inför den Bachska musikens härlighet, sådan den här möter en i en jublande femstämmig kör och en festligt med oboer, flöjter och trumpeter instrumenterad orkester. Denna musik till Jungfru Marias lovsång rymmer de mest kontrastrika skiftningar och stämningar alltifrån den strålande inledningen, då körens stämmor tillropa varandra sitt »magnificat» till den avslutande fugan »Sicut locutus est» med den efterföljande lovprisningen »Gloria Patri» etc. I körsatsen »Omnes generationes» återgives på ett målande sätt framtågandet av nya slakten och i »Fecit potentiam» Herrens väldiga gärningar.

Musiken är skriven för gudstjänstbruk, därav den knappa, koncentrerade formen, som dock rymmer de mest glänsande prov på Bachs utomordentligt verkningsfulla stämföring. Solopartierna äro ej mindre intressanta, då man också här finner de mest skilda stämningar återgivna, än nästan krigiska såsom i tenorarian »Deposuit potentes», än underbart lyriska såsom i den följande berömda altarian »Esurientes».

Slutnumret utgjordes av den krävande men tillika av kraft och segerkänsla uppfyllda kantaten »Nun ist das Heil» för åttastämmig kör, orkester och orgel.

Konserten dirigerades av David Ählén, förtjänt av det odelade beröm, som från alla håll kom honom till del. Man fick intrycket av att han, som kanske ingen annan, förmår rycka sina sångare med sig, meddela dem sina intentioner och avvinna dem allt vad man rimligen kan begära. Man har sällan hört

Bach sjungas med sådan glädje som i »Magnificat» eller med sådan klarhet som i den konstrikt byggda och glansfulla kantatfugan. Det storslagna utförandet vittnar ej blott om ett energiskt och intresserat arbete utan även om kärlek till uppgiften, parad med djupgående förståelse för Bachs musikaliska konst.

Högtidlig matutingudstjänst var påföljande söndag anordnad i Storkyrkan, Gustaf-Vasa och Katarina kyrkor efter ritual, sammanställd av O. Olsson med ledning av 1925 års Vesperale. Matutinen inleddes med körsång: Davids 100 psalm (Höjen jubel till Herren alla länder) av O. Olsson, en à capella sång av imponerande mått, som alltid fint genomtänkt och utarbetad. Matutinen, från början till slut formande sig till en jublande lovsång, förtjänade återgivas i sin helhet. Här följa endast de olika momenten: Körsång — Församlingssång — Fader Vår — Inledningsantifoni med Gloria Patri — Venite med Gloria Patri — Skriftläsning — Te Deum — Bön Benedicamus — Pax — Församlingssång.

Högtidsmässan i Engelbrektskyrkan gav ett slående bevis på att Bachs musik är gudstjänstmusik och som sådan hör hemma i kyrkan. Mässan blev allt ifrån den inledande kören »Ditt namn, Jehova, vill jag lova» till det avslutande postludiet i Ess-dur (likaledes av Bach) en uppbyggelse ej blott för den i Bachmusiken mera musikaliskt bevandrade utan säkerligen i lika hög grad för den stora menigheten. Det var gudstjänst från början till slut, och när efter tron orkestern intonerade kantaten »Herren Gud är sol och sköld», var det väl ingen, som uppfattade denna musik som en isolerad företeelse utan fastmer i närmaste sammanhang med gudstjänsten. Detta in-

tryck stegrades än mer genom den i kantaten inlagda koralen »Nu tackar Gud allt folk», sjungen av församling och kör.

Efter en högstämnd predikan av pastor primarius, teol. dr. N. Widner fortsatte mässan med kantatens andra del, allt framfört på det ypperligaste sätt av de förträffliga solisterna och den utomordentliga kyrkokören, som dessutom i Joh. Lindegrens underbara Kyrie gav prov på en sångkultur, som torde ställa denna kyrkokör i en klass för sig.

Högtidlig vespergudstjänst var samma afton anordnad i åtta av Stockholms kyrkor efter ritual, sammanställd av J. Morén och närmast följande den ordning vi känna från Vesperalet. Vespern upptog tvenne körsånger: »Ditt namn, Jehova, vill jag lova» av J. S. Bach och »Loven Gud i hans helgedom» av J. Morén.

Motettafton i Oscarskyrkan, anordnad av Oscar Sandberg och Patrik Wretblad under medverkan av kyrkans motettkör, en barnkör och en stråkorkester, hörde till de musikaliska tilldragelser, som söndagen ännu hade att bjuda på. Kören kunde ej sjunga under sin ordinarie dirigents, Oscar Sandberg, ledning, då han på grund av sjukdom var förhindrad närvara. Församlingen bragte honom sitt tysta tack genom att samfällt resa sig upp. Föga anade väl någon, att denna 63:e motettafton var den sista i raden av lysande musikaftnar under hans ledning. Knappt en månad senare kom meddelandet om hans alltför tidiga bortgång. Här är ej plats att orda om hans stora insats som kyrkomusiker, en insats, som ej varit begränsad till den församling, han troget tjänat, utan sträckt sig långt utanför dess gränser.

Körens prestationer förtjänat allt beröm. Helt betagande var således

den första avdelningen 1500-tals-sånger av Walther, Handl, Prätorius m. fl., medan den andra avdelningen 1800-talssånger av Mendelssohn, Becker, Gulbius, G. Schumann m. fl. ej verkade på samma sätt omedelbart fängslande. Den avslutande koralcantaten av M. Reger, O, wie selig seid ihr doch, ihr Frommen, för blandad kör, barnkör och stråkar med orgel röjde ej den uppfinning, man eljest är van att påträffa hos denne Bachs arvtagare i modern tid. Det var först i de avslutande stroforna, som man fängslades av en genom de båda körernas samverkan skickligt åstadkommen stegring.

Patrik Wretblad utförde på ett förtjänstfullt sätt tre orgelstycken efter den förnäma linje, som kännetecknas av de tre namnen Buxtehude — Bach — Reger.

Orgelkonsert i Högalidskyrkan. Med denna konsert på måndagens middag gav kyrkans organist, Waldemar Åhlén, en ren orgelkonsert, som blev en högtidsstund för alla intresserade. Det förefaller av föreliggande recensioner, som om huvudstadens musikanmälare först nu kommit underfund med att orgelmusiken är värd deras uppmärksamhet. Överallt gives ett oförbehållsamt erkännande åt hans perfekta teknik, klarheten i hans spel och hans fullfjädrade mästerskap.

Programmet inleddes med Preludium och fuga, G-dur, av J. S. Bach, varpå följde trenne koralimprovisationer av Karg-Elert, vari organisten liksom i de efterföljande styckena av Bossi hade tillfälle briljera med sin förmåga att ernå träffande registrering. Det var dock först med den avslutande sonaten i c-moll av Reubke till text ur 94:e psalmen, som han visade sin överlägsenhet som väl den kunnigaste av huvudstadens organister.

Andra festkonserten med Bachs h-mollmässa bildade den storslagna avslutningen på denna kyrkomusikerfest. Med samma förnämliga kör och solistensemble som på lördagen var det nu Viktor Wiklund, som förlånade det sublimala verket ett värdigt utförande. Att ingå i detalj skulle föra alltför långt, vare det nog sagt, att kören i många av de oerhört krävande satserna utvecklade en sällspord stämprakt (Sanctus) och en jublande sångarglädje (Gloria). I de mera dystert färgade satserna (»Et incarnatus» och »Crucifixus») fann man också vackra uttryck för det patetiska tonspråket, medan man kan nämna den ytterst svårjungna körsatsen »Et resurrexit» såsom exempel på glansfull körsång, när den klingar som bäst.

En mera kritisk granskare skulle måhända i jämförelse med motsvarande prestationer i Bachs hemland (eller kanske ännu bättre i grannlandet Österrike) kunna påvisa många ojämnheter i dessa tolkningar av den store mästarens verk, men inför all den entusiasm och offervillighet, som måste ligga bakom såväl körens som dirigenternas prestationer, förstummas all småsint kritik. Helhetsintrycket av denna musikfest har till fullo visat, att vi i vårt land äga krafter, som icke blott intressera sig för den heliga tonkonstens rikaste skatter utan även äro mäktiga att uppenbara oss deras härlighet.

Som en sammanfattning av festens betydelse kan lämpligen anföras det tal, som ärkebiskopen höll i samband med första festkonserten.

Vi alla, började han, som ha ett öra för tonernas språk, äro Stockholms kyrkomusikerförening stor tack skyldiga för att den firar sitt kvartsekeljubileum med spel och sång och gudskyran, värdiga den heliga musiken och den kristna församlingens gudsumgänge. Föreningens ar-

betande krafter ha med en idealitet, som väl anstår kyrkomusikens höga bestämmelse, icke aktat någon uppgift för hög. På måndag avslutas festen med ingenting mindre än den Höga mässan i h-moll, där trosbekännelsen i den nicenska formen i första artikeln mäktigt skildrar Skaparen och sedan i en konstfullt fortskridande duett i g-dur andra artikeln början, Sörens eviga härkomst av Fadren, »ljus av ljus». Därefter följer h-moll-mässans största hemlighet, som redan när tanken går till dessa toner, försätter själen i andaktsfull bävan inför livets tragik och frälsningens mysterium. Det är ännu icke fråga om »korsfäst för oss under Pontius Pilatus», utan dessförinnan står i Nicenum: »Han har tagit mandom genom den Helige Ande och Jungfru Maria och blivit människa». Det är julen, som skall skildras, idyllen, barnet i krubban. Men ack, här är det mässan gör skäl för namnet h-moll. Ovanpå basarnas tunga, dova h-moll-stötar i tretakt, vilka sedan vandra nedåt mot djupare djup och till sist halvt motvilligt inlåta sig på överstämmornas uttrycksfulla sorgmelodi, sjunga fiolerna en tonföljd, som kunde vara snyftningar och droppande tårar, och alten börjar det tema i moll, som går igenom mörk och ben och som förlägger begynnelsen av Kristi lidande till hans jordelivs början. Samma tanke har en okänd konstnär skildrat på den skönaste av Uppsala domkyrkas medeltida mäss-skrudar, i det att han eller hon sytt in jul-idyllen mitt på korset. Och dock är denna Bachs uppfattning av människödet ingalunda en dov pessimism, utan bakgrunden till lidandets försoningskraft. Ty sedan låter oss den underbara kören Crucifixus ana frälsningens mysterium. Efter döden på korset giver slutet av denna kör i stilla g-dursackord den korsfäste ro i graven — tills trumpeterna smattrar och det nya livet och den korsfästes konungamakt bryter fram.

Jag har, fortsatte ärkebiskopen, anfört dessa musikaliska lekmanafunderingar för att antyda, huru som Bach och i olika grader andra före och efter honom i musiken varit teologer och tänkare, utan att därigenom tonskapelserna fått en abstrakt eller konstlad karaktär. Tvärtom, ingen

musik kan vara mer full av klang och friskhet och musikalisk följdriktighet än den snilleskapelse jag nyss antyt; vare sig det gäller den allmänna religiösa förnimmelsen av andakt och bävan inför det heliga och övermänskliga, eller det gäller den specifikt kristna och evangeliska aningen om och erfarenheten av frälsningens hemlighet, så kan musiken säga mer än ord. När jag för första gången hade fått höra Matteuspassionen, slog det mig, att vi i Bachs passionsmusik och andra tonskapelser äga vad som skulle kunna kallas ett femte evangelium jämte de fyra i Nya testamentet. Jag menar en djup och riktig tolkning av evangeliets väsen, men tack vare tonernas uttrycksfullhet rikare antydd för erfarenheten och aningen än vad ord kunna förmå, således härutiinnan jämförlig i sin mån med handlingen, som, när man skådar den eller gör den eller upplever den, säger mer än ord strängt taget förmå direkt utsäga. Förutsättningen för att genklang skall finnas i människohjärtat är föga avundsvärd. Här råder ett frimureri mellan dem som veta vad lidandet är och som också känna något av förklaringen.

Bach har själv nedskrivit några ord om generalbasen som musikens fullkomligaste fundament. Tal. hänvisade till det utförliga program, som utgivits till festen och festkonserterna. Generalbasens syfte och ändamål är, säger Bach, icke något annat än Guds ära och sinnets vederkvikelse. »Där detta icke tages i akt, där finnes heller icke någon egentlig musik, utan ett djävulskt pladder och skrammel.»

Varje gång, slutade tal., jag utomlands deltagit i gudstjänster och då också fullt ut uppskattat deras egendomliga dygd hos skilda folk och konfessioner, längtar jag hem efter koralerna i en svensk kyrka.

Jämte församlingssången har kören en uppgift, och ingenting kan vara mera löfresrikt än det arbete, som de olika stiftens kyrkokörförbund börjat åstadkomma. Jag betygar Stockholms kyrkomusikerförening min och mångas tacksägelse för den väckelse, den uppmuntran och den lärdom föreningen ger genom sin stora fest.

H. Weman.

Psalmvalet vid högmässan.

II. Gradualpsalmen.

Gradualpsalmen är den äldsta svenska psalmen i den svenska mässan. Redan 1531 års Sv. Mässa bestämmer: »For graduale läss man sedhan eller siunger then songen om gudz bodhord¹, eller noghon annan». Länge dröjde det likväl, innan svensk psalmsång fullständigt undanträngt det gamla latinska graduale. Ännu i 1571 års Kyrkoordning heter det: »För Graduale, om man thet icke siunger på Latijn, siunger man til skiffthes thessa Psalmer, Then som vil en Christen heta. Gudh vare oss barmhertigh och mild. O Herre Gudh aff himmelrik. O Jesu Christ som mandom togh. Säl är then man som fruktat Gudh. Vår Gudh är oss eén veldigh borgh etc.» Att utvecklingen mot modersmålets allenaherravälde på denna punkt gick långsamt är ej heller underligt. Gradualet växlande för varje söndag och bildade med sin starkt utpräglade de-temporekaraktär en kyrkoåret noga följande liturgisk sångcykel. Såväl genom sin starka kyrkoårsbetoning som genom sin rika musikaliska utsmyckning var det ett av mässans mest karakteristiska moment. Man må sannerligen icke förundra sig över att reformationstidens svenska prästerskap icke gärna ville kasta bort denna rikedom utan annan ersättning än en svensk psalm, som stora delar av året måste bli densamma.

Med den rikare utvecklingen av den svenska psalmdiktningen följde emellertid en strävan att genom en de-temporebestämd svensk gradualpsalmcykel skaffa en åtminstone

någorlunda tillfredsställande ersättning för det gamla graduale. 1614 års Handbok visar oss första bevarade försök i den riktningen. Där meddelas nämligen en fullständig gradualpsalmserie, utarbetad under tydlig avsikt att så noga som möjligt ansluta sig till kyrkoåret. Trots uppenbara brister, vilka framför allt torde ha sin orsak i materialets knapphet, är denna gradualcykel dock ett gott bevis på liturgisk takt. Dels visar den, att man betraktade gradualpsalmen såsom gudstjänstens huvudpsalm (annars hade man icke ägnat så mycken uppmärksamhet däråt), dels ådagalägger den att, om ock icke alltid förmågan räckte till, så fanns åtminstone viljan att i svensk psalm ge den svenska församlingen en god ersättning för det kyrkoårsbestämda graduale. Det skulle ha varit en stor lycka både för den svenska mässans liturgiska utformning och för den svenska församlingens kyrkoårsmedvetande, om utvecklingen fått fortgå i den riktningen att, allteftersom psalmaterialet ökats, denna gradualcykel justerats genom att mindre lämpliga psalmer ersatts med mera passande. Därigenom hade större fasthet förlänats åt mässan, och kyrkoårets rytm hade insjungits i församlingen.

Utvecklingen tog emellertid en annan väg. Rikedomerna på psalmmaterial ökades väsentligt, men i stället för att ersätta olämpliga gradualpsalmer med mera lämpliga införde man alternativ. Från mitten av 1600-talet finnes en gradualpsalmcykel bevarad med tvenne al-

¹ Den som vill en kristen heta, 1695 års psalmbok n:r 3.

ternativ för varje söndag. Detta införande av alternativ betyder gradualcykelns begynnande upplösning. Den inslagna vägen fortsättes i 1693 års Handbok. Där meddelas för varje söndag trenne alternativ.

Med 1811 års Handbok försvinner gradualpsalmen helt och hållet ur den svenska mässan. Då ströks nämligen läsningen från altaret av den ena av de av ålder nyttjade texterna, och därmed måste ock gradualpsalmen falla. 1860 rättades visserligen denna reform, men valet av gradualpsalm överläts nu helt och hållet åt den enskilde prästens godtycke. Att detta under alla förhållanden icke varit till förmån för mässans inre utgestaltning är säkert. Redan den osäkerhet som rått beträffande utgångspunkten för valet av graduale bär härom tillräckligt vittnesbörd. Huvudsakligen trenne principer torde ha gjort sig gällande: 1) Gradualpsalmen bör väljas efter predikan; 2) den bör väljas efter episteln; 3) den bör väljas efter evangeliet.

Att det ännu finnes en eller annan präst, som väljer gradualpsalm efter predikans grundtankar, skall icke betvivlas. Den åsikten, att predikan är det allt behärskande momentet i gudstjänsten och det enda som man behöver taga någon hänsyn till, är väl emellertid stadd i utdöende. På denna princip för gradualpsalmvalet skola därför här inga ord spillas.

Den andra principen, »epistelprincipen», behöver däremot så mycket mera skärskådas. Detta dels därför att den haft en genom sin ställning mycket inflytelserik företrädare i Quensel, dels därför att Quensels idéer (om än i något modifie-

rad form) upptagits av Lundblad i hans psalmvallista, som väl torde vara den av prästerskapet mest anlitade hjälpredan vid psalmsättningen. Quensel utvecklade sin åsikt i ett par artiklar i Teologisk Tidskrift 1881—82. I sin förut anförda skrift »Vårt högmässoritual»¹ sammanfattar han sin uppfattning av saken sålunda: »Gradualpsalmen är epistelns »responsum», i och med vilket »församlingen samlar och betänker de tankar, hon från altaret hört» (såsom en medeltida agenda tolkar gradualets innebörd). Härmed är nu synpunkten på valet av denna psalm given: välj den psalm, som uttrycker, vad församlingen kan antagas under epistelns föreläsning ha djupast känt och betänkt. Att däremot, såsom vanligen sker, i denna psalm antecipera den följande evangelitexten, strider mot koralens kyrkomusikaliska fundamentalprincip, enligt vilken församlingen i psalmen utsjunger ett erfaret intryck, en väckt stämning. Ty av ett ännu ohört moment kan man ju icke få varken något intryck eller någon stämning.»

Denna Quensels princip kan onekligen låta mycket bestickande. Vore vårt perikopsystem frukten av en nutida kommittés arbete, skulle väl heller intet vara att invända mot den. Då hade väl de båda altartexterna varit så valda, att den senares tankar utgjort en naturlig fortsättning eller upprepning av den förras, och någon spänning dem emellan hade ej förefunnits. I verkligheten finner man emellertid ideligen sådana spänningar, stundom av den art att tankesammanhanget alldeles hotar att brista, ja någon gång tycks bandet dem emellan vara helt avskuret. Inför denna situation tvingas man att fråga sig:

¹ Sid. 41 f.

vilken är dagens huvudtext? Därpå kan svaret icke bli mer än ett: evangeliet. Det är evangeliet, som ger dagen dess ställning i kyrkoåret. Vill man ha en kyrkoårsbetonad gradualpsalm, måste man därför välja den efter evangeliet. Att sedan om möjligt gradualpsalmen bör ansluta sig också till episteln och bilda en naturlig föreningslänk mellan de båda altartexterna, synes böra få anses självklart. Men där man vid valet måste offra den ena av de båda texterna, kräva de liturgiska hänsynen, att episteln offras och evangeliet får råda. Detta är ock, som nyss påpekats, gammal svensk tradition. Och den förmodan må uttalas, att verkligheten på denna punkt ger traditionen rätt och Quensels uppkonstruerade princip orätt. Har man nämligen några år försökt att någorlunda konsekvent tillämpa Quensels idé, synes man mig knappt kunna undgå att känna en viss leda vid den enformighet, som därav blir följden. Åtminstone har det gått undertecknad så, och jag känner andra präster, som gjort samma erfarenhet. Man betänke blott evangeliernas omväxlande innehåll och epistlarnas vida mera likartade tankekrets och enahanda tankegångar. En efter evangelierna vald gradualcykel måste bli ofantligt mycket mera omväxlande och rikhaltig än en dylik cykel, vald efter episteln. Lundblads Psalmvallista bevisar detta på ett slående sätt. En enda blick på densamma visar genast, att vissa psalmer ideligen återkomma, beroende på att större delen av gradualpsalmerna måste väljas efter samma tanke. Och vilken denna tanke är framgår tydligt, om man undersöker vilka psalmer som äro de mest anlitade. Här må blott exempelvis påpekas, att n:r 135, 138, 208 och

430 förekomma vardera på fyra söndagar, n:r 128 och 199 vardera på tre.

Dessutom leder den Quenselska principen, konsekvent tillämpad, till sådana underligheter som att (i samma psalmvallista) n:r 316 föreslås på 3 i Advent. På söndagen efter Nyår föreslås av Lundblad blott påskpsalmer. Pingstpsalmerna måste naturligtvis flitigt brukas och hamna på de mest olämpliga ställen. Så föreslås pingstpsalmer t. ex. på följande dagar: 1, 3 och 4 efter Trett., 3 i Fastan, 18, 22 och 23 efter Tref. Midfastosöndagen får en påskpsalm. I synnerhet ett sådant användande av pingstpsalmerna, vilket med den valda utgångspunkten är nästan nödvändigt, hotar ju att alldeles förstöra kyrkoårskänslan i stället för att väcka och befästa den, vilket senare borde vara en av gradualpsalmens viktigaste uppgifter.

Det är under sådana förhållanden glädjande, att 1920 års i så många avseenden utmärkta Evangeliebok upptagit psalmanvisningar bl. a. under evangelietexterna. Det kan väl antagas, att man därmed velat ge prästerna en handledning vid valet av graduale och på det sättet småningom bana vägen för en fast gradualcykel. Det är därför naturligt, att här meddelade försök till en gradualcykel så vitt möjligt ansluter sig till Evangeliebokens anvisningar. I övrigt hänvisas till vad i förra numret av denna tidskrift yttrades beträffande ingångspsalmen. Tilläggas må blott, att en viss överensstämmelse med avseende på innehåll och stämning mellan ingångspsalm och gradualpsalm alltid eftersträfvats.

Här nedan meddelas fortsättning av de båda serierna för tiden Septuagesima — Långfredag.

Septuagesima.

Allt av nåd.

Introitus: 527: 1—2; Gradual: 224: 1—3.

Sexagesima.

Guds ord.

Introitus: 325: 5—6; Gradual: 273: 1—4.

Fastlagssöndagen.

Lidandets väg.

Introitus: 46: 5—6; Gradual: 89.

1 Sönd. i Fastan.

Frestelsen.

Introitus: 294: 3; Gradual: 77: 1—3.

2 Sönd. i Fastan.

Den kämpande tron.

Introitus: 193: 1—2; Gradual: 182: 1—4.

3 Sönd. i Fastan.

Angrepp och försvar.

Introitus: 76: 1—2; Gradual: 216: 1—4.

Midfastosöndag.

Bröd åt dem som hungra.

Introitus: 205: 1—2; Gradual: 77: 4—6.

5 Sönd. i Fastan.

Växande hat.

Introitus: 86: 1; Gradual: 76: 1—4.

Palmsöndag.

Avsked.

Introitus: 93: 1; Gradual: 80: 1—4.

Långfredagen.

Jesu korsfästelse.

Introitus: 98: 1—2; Gradual: 92.

Knut Peters.

In Memoriam.

Endast 56 år gammal har musikdirektören, kantorn i Oscars församling, Stockholm, *Oscar Sandberg*, slutat sin kyrkomusikergärning, då han avled den 12 december 1926. Hans kunskaper och begåvning, hans brinnande intresse och nit gjorde honom till en förgrundsförman i svenskt musikliv. Sitt kyrkomusikaliska intresse betygade han bl. a. genom sin insats vid utarbetandet av sammelverket: *Musica sacra*, vari också åtskilliga av hans egna hymnkompositioner bereddes plats. En

synnerligen betydelsefull gärning till höjande av Stockholms kyrkomusikaliska liv ha de av honom och dr. P. Vretblad gemensamt anordnade motettaftnarna i Oscars kyrka varit. Den sista av dessa, den sextiotredje, vilken anordnades såsom ett led i den stora kyrkomusikfesten i Stockholm sistlidne november, fick han ej själv leda. Just vid detta tillfälle drabbades han av ett återfall av ett gammalt maglidande, som nu skulle ända hans liv.

A. A.

Recensioner.

Julboken 1926. Redigerad av H. E. Hallberg. Diakonistyrelsens förlag, Stockholm. 254 sid. Pris: 2: 75.

Av den väldiga, varje år på nytt flödande strömmen av jultidningar och julböcker, äro få av den art att de kunna föranleda ett omnämmande i denna tidskrifts spalter. Denna julbok utgör emellertid ett undantag. Den är f. ö. knappast en julbok, i den bemärkelse som man numera brukar ta ordet. Närmast är den en kalender av utomordentligt förnämligt

och kultiverat slag, kanske t. o. m. så kultiverat att åtskilliga läsare, även bland dem, som vilja räkna sig till de bokligt bildade, torde finna den stå på en något svåråtkomlig nivå. Den är ej heller i det stycket någon julbok, att avnjutandet av dess innehåll kräver en specifik julstämning. Utom inledningspsalmen, en av Svedberg översatt adventpsalm ur 1694 års psalmbok, finnes föga som erinrar om julen. Julboken, som alltså sitt namn till trots kan studeras hela året, än närmast ägnad

åt artiklar i svensk kyrkohistoria och nutida svenskt kyrkoliv. Av de artiklar, som kunna föranleda till omnämnande i denna tidskrift, må främst nämnas lektor E. Liedgrens högeligen intressanta uppsats benämnd: *Innan Davidsharpan strängades, och innehållande en redogörelse för de ungdomsbrev från Wallin till en hans vän Johan Henrik Gahn, vilka numera done-rats till Uppsala universitetsbibliotek. De kasta ett nytt ljus över Wallins ungdoms- och studietid fram till prästvigningen.* — En annan av våra svenska hymnologer, dr. Henning Wijkmark, har lämnat en skildring av den egendomliga och orolige Anders Karl Rutström, »en herrnhutisk prästpolitiker från 1700-talet». — Till dessa artiklar må också läggas den av pastor Arne Fjellbu i Trondhjem skrivna skildringen av restaureringsarbetet på den väldiga Nidaros-dömen, illustrerad med några fotografier, som låta en ana det omfattande arbete, det här är fråga om. Det vill synas anmäla, som hade denna kalender, som falskeligen utgiver sig för att vara en julbok, ett verkligt stort existensberättigande. Gärna ville han önska, att till ett annat år skildringar från gudstjänstlivets historia och nutidsproblem finge sig en plats tillförsäkrad i den.

Julhelg för svenska hem 1926. Diakonistyrelsens förlag, Stockholm. 92 sid. Pris: 1: 75.

Även i denna förlagets julpublikation har den lärde Västeråslektorn givit ett bidrag: en genom sina fina iakttagelser fängslande skildring av Svenska julsalmer. Genom dessa sina psalmuppsatser har förvisso dr. Liedgren utfört ett högeligen betydelsefullt arbete för att väcka kärleken till den gamla psalmskatten. Hans slutord i denna artikel kunna vi ej underlåta att citera: »Vid julens högmäs-gudstjänster böra de (»Nya psalmerna» julsånger) icke under några förhållanden få uttränga våra gamla, av generationers bruk helgade koraler. — Begäret efter omväxling och nyheter bör stävjas och lugnas inför tanken på den enda stora nyheten, som julevangeliet talar om och de gamla julsalmerna så oförlikneligt tala om.» — Professor Johnny Roosval för sina läsare på en pilgrimsfärd till det av medeltidens svenskar ofta besökta Santiago de Compostela, och Sven Brandel gör den sorgliga skildringen av våra ödekyrkor och kyrkoruiner. Den senare artikeln, kanske alltför bred och detaljrik för en sådan publikation, belyses av ett väl sammanställt och vackert bildmaterial.

A. A.

Ur dagspressen.

I adventssöndagens radioprogram återfanns bl. a. följande:

5,55 Klockspelet från stadshuset, där efter aftonsång (adventsvesper) från Immanuelskyrkan. Sång 75: 1—3 ur Svenska missionsförbundets sångbok. — Körsång: Gören portarna vida, av Lutzell. — Bibelläsning och bön. — Körsång: »Han kommer», av P. U. Stenhammar. — Sång 74: 1—3. — Predikan av pastor Aug. Rosén. — Körsång: »Hosianna, Davids son» av Vogler. — Orgelsolo. — Barnkör: »Sions dotter, fröjda dig» av Händel. — Blandad kör: »Israels släkte, fröjda dig» av Händel. — Barnkör: »Av himlens höjd oss kommet är» av Rich. Norén. — Körsång: »Var kristrogen fröjde sig», arr. av John Morén. — Sång 95. — Välsignelsen. — Körsång: »Lovsång» av J. Olof Lindberg.

Med glädje kan konstateras, vad också ovanstående gudstjänstordning visar, huru som ofta de frikyrkliga samfundet nedlägga verkligt arbete och omsorg på det gudstjänstliga livets utgestaltande och huru som ett fullgott och värdefullt hymnmaterial alltmera finner väg till dem. På åtskilliga platser äro deras körer en kul-

turell faktor att räkna med. Och från församlingarnas sida förefinnes nu uppenbarligen ett helt annat intresse för gudstjänstens form än för några årtionden sedan.

Emot ovan anförda rundradierade gudstjänst måste emellertid en bestämd gensaga riktas, men närmast torde denna träffa Radiotjänsts programråd. Namnet på denna eftermiddagsgudstjänst är fullständigt vilseledande: den är varken aftonsång eller adventsvesper. Den, som har en smula kännedom om svensk kulturhistoria, måste reagera inför den högeligen beklagliga begreppsförvirring, som sedan ett par årtionden har fått gripa omkring sig, när det varit fråga om bigudstjänsterna, en begreppsförvirring som nu tyckes upphöjas till regel genom radioprogrammen. Allt möjligt har opåttat fått utges, exempelvis under namn av vesper — tyvärr ofta av kyrkans eget folk. Så mycket mera måste det beklagas, att nu också den sist på arenan uppträdande kulturmakten i vårt land: radion, visar sig gripen av denna begreppsförvirring. Man må dock ha rätt att vänta, att pro-

gramrådet, som i de profana programmen visar sig besitta en sådan kultur och smak och som säkerligen icke skulle kunna tillåta sig eller de uppträdande att göra en analog felbeteckning i dess profana delar, ville ägna även de gudstjänstliga delarna en ingående granskning i den mån det gäller namnen på de olika slags gudstjänster, som utsändas. Svensk publik — kyrklig som okyrklig — har rätt att begära, att de falska beteckningarna försvinna. Namnen ottessång, högmässa och aftonsång må få förbehållas de gudstjänster, som enligt 400-årig svensk tradition

ha rätt till dem: de i vår Kyrkas handbok agendariskt fastställda gudstjänstformerna. Detsamma må gälla matutin, vesper och completorium: Kyrkans gamla bönetimmar, vilka på sistone fått beteckna vad som rätteligen bör kallas sångstund, motettafton, kyrkosångsafton e. d. Vårt språk är dock ej så fattigt, att det saknar adekvata uttryck även för de icke agendariskt fastställda gudstjänstformerna. Radiotjänsts programråd rekommenderas att ta saken under allvarligt övervägande. Rätt namn på var sak.

A. A.

Meddelanden.

Pastor Georg Kempff, vilken under de sista åren varit bosatt i Sandviken, Årkestiftet, och där gjort sig känd även som skicklig orgelspelare, körledare och föredragshållare, har begärt och erhållit tjänstledighet från sitt förordnande inom Årkestiftet för att under det närmaste året tillträda prästerlig tjänst i Tyskland.

Vid Kreuz-körens i Dresden 700 årsjubileum den 8—11 oktober deltog såsom personligt inbjuden direktör David Ahlén från Stockholm. Han överlämnade därvid en lagerkrans i de svenska färgerna från Engelbrekts församling som ett tack för de impulser och det föredöme, som kören givit vid sina konserter i Engelbrektskyrkan pingsten 1920, då kören på särskild inbjudan gästade församlingen.

Domkyrkoorganistvalet i Upsala hade överklagats av musikkonservatorerna D. Daniellsson, Stockholm, och K. Sundström, Strängnäs, vilka båda begärt plats på förslaget. Domkyrkoförsamlingens kyrkoråd och kyrkostämman ha båda beslutat hem-

ställa, att besvaren må lämnas utan avseende.

Examina. Vid Musikkonservatoriet ha under examensperioden sistlidne december följande examina avlagts: organistexamen av Inga Carlquist, Brita Hallström (icke elev), Thea Pehrson (f. d. elev), Märta Wennermark, Knut Ekberg, Carl Grönstedt, Hjalmar Nilsson, Gustaf Paulson (f. d. elev), Hilding Persson, Folke Sandberg, Stig Scherstén, Erik Vikbladh och Sven Wistedt; kyrkosångarexamen av ovan nämnda Brita Hallström och Märta Wennermark samt Gösta Harlin (har förut avlagt organist- och musikkonservatorietexamen) och Robert Westling (har förut avlagt musikkonservatorietexamen); musikkonservatorietexamen av Karin Nilsson (f. d. elev, har förut avlagt organistexamen), Ragnhild Svedberg, Iris Swenson, Georg Ohlsson (f. d. elev, har förut avlagt organistexamen), och Hugo Ramsten (icke elev). Specialbetyg i pianostämning ha tilldelats Valfrid Lejdström, Torsten Paban och Lars Tunberg, samtliga icke elever.

Från stiftet ¹.

Årkestiftet. *Upsala Trefaldighetskyrkan.* 3:e s. i Adv.: orgelkonsert av Georg Kempff; Frescobaldi: Toccata quarti toni, Pacelbel: Toccata F-dur, J. S. Bach: Koralförspel till de sv. ps. 51, 68 och 63 samt till Vaker uppl, två konserter: Antonio Vivaldi: konsert för orkester i a-moll, komponerad för orgel av Bach samt Händel: Concerto grosso, Brahms: Fuga i ass-moll och koralförspel till »Det är en ros utsprungen».

Linköpings stift. *Stjärnorp.* 2:a sönd. i Adv. utfördes delar av J. S. Bachs Juloratorium (de båda första kantaterna) av kyrkokören under medverkan av följande solister: grevinnan Dagmar Douglas, Linköping (sopran och piano), fröken A. Wilén, Wreta Kloster (alt), greve Oskar Douglas, Linköping (bas), folkskollärare Albin Andersson, Grävsten (tenor), och folkskollärare Knut Adell, Ljung (orgel).

¹ Till denna avdelning, liksom till avdelningen »Meddelanden», mottager redaktionen (adr. Stjärnorp) med tacksamhet kortfattade meddelanden, gärna i form av program eller tidningsurklipp.

Västerås stift. Domkyrkan. Domkyrkokören har under hösten utfört följande körer: Söderman: Lovsång, Morén: Motett, Stenhammar: Kors och krona, Mozart: Vilken är den stora skaran?, Vogler: Hosanna, Olofsson: Advent, Hammerschmidt: Lyften, I portar, högt edra huvuden, Josephsson: Sions konung.

Stockholm. Gustaf-Vasa kyrkan: Julaftonbön: Det är en ros utsprungen (solo). Julottorna: Adams: Julsång. Juldagens högm.: Körer: Lotscher Julsång. Riedel: Gammalböhmiska julvisor. Nyårsaftonsbön: Geijer: Aftonklockan (solo). Nyårsvakan: Söderman: Hymn (solo). Nyårsdagens högm.: Kör: O. Olsson: Dav. 121 psalm. Trettondedagens högm.: O. Olsson: Det brinner en stjärna.

Engelbrektskyrkan: Allhelgonasönd.: Musikgudstjänst över temat: Om döden och en salig hädanfärd, varvid upptagits

tvänne kantater av J. S. Bach: n:r 42 (Guds tid är den allra bästa) och n:r 8 (Käre Gud, när skall jag dö). Medverkande voro Ebba Ljunggren-Löfgren, Lisa Tirén, Nils Fahlman, John Johansson, Alb. Rude, kyrkans organist, direktör O. Lindberg, hovkapellet och Engelbrekts kyrkokör. Dirigent kyrkans kantor: D. Åhlén. — Adventssöndagen: Vid den traditionella adventskonserten utfördes utom de vanliga adventshymnerna Cesar Franck: Davids 150 psalm, Becker: Erquicke mich, Lindberg: Bönens ros, samt sopransolo med kör ur den till invigningen av svenska kyrkan i Oslo komponerade kantaten. Sven Kjellström utförde Largetto av Händel, och Gounod: Hymne à Ste Cécile. Ebba Nyström-Strandberg sjöng Söderman: Hymn. Som orgelsolo utfördes: Reger Passacaglia i d-moll samt Karg-Eliert: Benediction och Canzona.

Tidskrift för Kyrkomusik och svenskt Gudstjänstliv

anmäler härmed sin andra årgång.

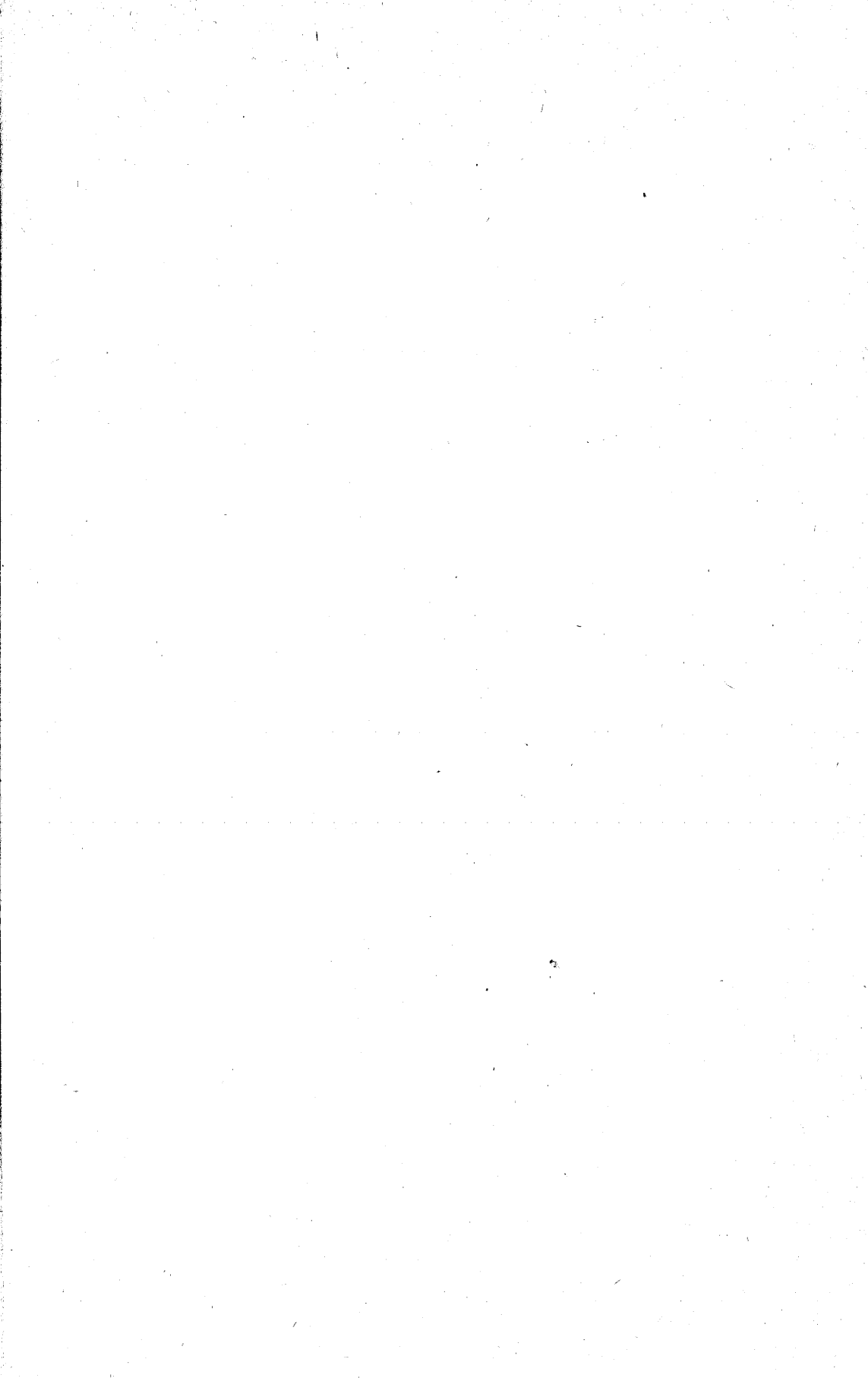
Under det kommande året skall tidskriften utkomma liksom hittills med ett sextonsidigt nummer i månaden, eller vid påfallande behov som dubbelnummer. Dess strävan skall alltfört vara att till församlingens tjänst söka föra fram olika till gudstjänstlivet hörande spörsmål. Icke minst på grund av det senaste Kyrkomötets beslut i fråga om Kyrkohandboken är denna tidskriftens strävan aktuellt betydelsefull.

Redaktionen påräknar för det kommande året medverkan av de bästa författarna på det liturgiska området i vårt land. Bland de närmaste artiklarna må nämnas: en serie uppsatser om de liturgisk-kyrkomusikaliska strävandena i Nordens kyrkor av docent G. Lindberg, Upsala, samt om Kyrkomusik och gudstjänst av kyrkoherde D. Rudin, Stigsjö.

Redaktionen bringar vid tidskriftens första årgångs utgång ett tack till alla dem, som understött den i dess strävanden. Samtidigt vågar den framställa en vädjan till alla sina vänner att medverka till en allt vidare spridning.

Redaktionen.

Tidskriften erhålles såsom hittills genom prenumeration å posten, i bokhandeln eller direkt från förlaget och kostar för helt år 4: 50 kr.

PÅ C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG HAR UTKOMMIT:

Av **PREBEN NODERMANN:**

Kapellmästare vid Lunds Domkyrka.

PRELUDIER vid gudstjänsten. Pris 2 kr.

SMÅ KORALPRELUDIER för gudstjänsten. Pris 2 kr.

TRESTÄMMIGA MOTETTER (Lunds Domkyrkas Körsånger 1—5). Pris 1 kr.

1. Kom, Guds dyra gåva! 2. Vid min Jesu sida. 3. Väktare av himlens bud.
4. Hjorten häftigt längtar. 5. Lovom Herran!

HÖGTIDSKÖRER (Lunds Domkyrkas Körsånger 6—10),
Pris 1 kr.

6. Hosianna. 7. Ära. 8. Det är en ros utsprungen. 9. Ditt huvud, Jesu,
höjes. 10. Vid Reformationsfest.

TRE- OCH FYRSTÄMMIGA MOTETTER (Lunds
Domkyrkas Körsånger 11—14). Pris 1 kr.

11. Mitt hjärta, Jesu, denna dag. 12. Du tålig var. 13. Lovpsalm. 14. Kristus
är uppstånden.

ANDLIGA KÖRSÅNGER för hemmet. Pris 1 kr.

1. Upp, psaltare och harpa! 2. Din klara sol går åter opp. 3. Livets färd.
4. Hur länge. 5. O Gud, till dig jag flyr.

UNGDOMSKÖRER för högre allmänna läroverk. Pris 1 kr.

1. Vår svenska fana. 2. Till Norden. 3. Sångarglädje. 4. Friheten.
5. Engelbrektsmarschen.

TJUGOTRE BARNVISOR för svenska skolor och hem
av *J. Nyvall*. Pris 50 öre.

»Det skall i få ord sägas, att dir. Nyvall, organist i Solna kyrka och sånglärare vid samtliga skolor i församlingen, i detta verk visat vara den insiktsfulle pedagogen och den varme barnvännen i lika hög grad, som han är den borte musikern. Man väntar, att sångsamlingen skall komma att ståta med det bekanta: »Veni, vidi, vici».

Genom det ackompanjemang, som är tillagt varje sångnummer, blir arbetet lika kärkommet för den lille eller de små i hemmet som i skolan, där det ju eljest är »massverkan» som livar och stöder utförandet. Och den praktiska åtgärden är vidtagen, att vid föredragning av ett nummer, vilket som helst, bladet icke behöver vändas.

Sånghäftet, som har vårdad utstyrsel och gör intryck av soliditet och hållbarhet, är häftat i stark, böjlig kartong, säljes till det oväntat billiga priset av 50 öre — något som är överkomligt för varje liten »sångare».

John Morén i Folkskolans Vän.